

ВІДГУК

офіційного опонента Волкової Наталії Валентинівни про дисертацію та автореферат Мефанік Марії Сергіївни «Підготовка майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів» на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження Марії Сергіївни Мефанік полягає в тому, що подана до захисту дисертаційна робота присвячена актуальній педагогічній проблемі - підготовці майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійно-технічних навчальних закладах. На жаль, у практиці підготовки робітничих кадрів в недостатній мірі використовуються комунікативні технології. На нашу думку, це обумовлено недостатньою обізнаністю педагогічних працівників із цими технологіями, що негативно позначається на ефективності підготовки майбутніх інженерів-педагогів у ЗВО. Актуальність дослідження обраної проблеми підсилюється наявністю суперечностей, серед яких найважливішою є суперечність між значним потенціалом комунікативних технологій у навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти (ЗПТО) майбутній професійній діяльності та недостатнім його використанням, зокрема через практичну неготовність педагогічних працівників, що забезпечують професійне навчання робітничих кадрів для виробництва. Ми це пояснюємо тим, що ця суперечність охоплює як теорію, так і практику освітнього процесу. У своїй сукупності ці параметри наукового осмислення дисертаційної теми дозволили М. С. Мефанік цілеспрямовано підійти до організації та проведення науково-педагогічного пошуку.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційної роботи. Під час освітнього процесу були визначені деякі чинники, які позитивно вплинули на ефективність підготовки інженерів-педагогів та визначили новизну такого процесу:

- вперше науково обґрунтовано, розроблено й експериментально перевірено цілісну систему формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти на підставі системного, діяльнісного, технологічного та ресурсного підходів, що містить такі компоненти : концептуально-цільовий; суб'єкт-об'єктний; змістово-процесуальний, оцінно-результативний;

- уточнено й конкретизовано понятійно-категоріальний апарат дослідження («професійне навчання учнів ЗПТО», «комунікативні технології в навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти», «готовність майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти»; типи комунікативних технологій відповідно до етапів навчальної діяльності (комунікативно-мотиваційні; комунікативно-інформаційні; комунікативно-професійні; комунікативно-контрольні).

Це дало М. С. Мефанік підстави стверджувати, що експериментальна система формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій в професійному навчанні учнів закладах професійно-технічної освіти має реалізовувати свою випереджувальну функцію.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дослідженні. Дисертаційна робота М. С. Мефанік виконана на достатньому фактичному матеріалі: педагогічний експеримент проводився упродовж 2011-2017 рр., в якому взяли участь 450 здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, що навчаються за освітньо-професійними програмами «Економіка» і «Комп'ютерні технології» зі спеціальності 015 «Професійна освіта», з яких було утворено контрольну КГ (118 осіб) і експериментальну ЕГ (122 особи). Діагностичну аудиторію склали 210 студентів-випускників цих спеціальностей, які взяли участь у пілотному дослідженні виявлення проблем в існуючій підготовці щодо

забезпечення досліджуваної готовності. Крім того, в педагогічному експерименті були задіяні викладачі закладу вищої інженерно-педагогічної освіти (34 особи), викладачі і майстри виробничого навчання закладів професійно-технічної освіти м. Харків (Харківський автомобільно-дорожній технікум, Харківський комп'ютерно-технологічний коледж, Харківське професійно-технічне училища № 32) (23 особи).

Достовірність висновків і результатів ґрунтується на підставі використання комплексної системи оцінювання навчальних досягнень студентів з використанням загальноприйнятих критеріїв математичної статистики. Отримані висновки дисертації конкретні і повністю відповідають зазначеним завданням дослідження.

Відповідність структури та змісту дисертації чинним вимогам. Дисертаційне дослідження чітко структуроване, план логічний, аргументований. Тема дисертації узгоджена з планом. Дисертанткою правильно визначено мету, об'єкт, предмет, що дозволило їй визначити завдання та їх виконати, про що свідчать результати дослідження.

У **вступі** дисертантка аргументовано окреслила актуальність, стан дослідженості проблеми, визначила питання, які потребують подальшого дослідження. Актуальність теми підтверджена визначеними суперечностями, які потребують усунення на що і спрямоване дослідження. Звертає на себе увагу логічно виправдана структура та послідовність викладу змісту дисертаційної роботи М. С. Мефанік, яка в повній мірі відповідає меті та завданням проведеного дослідження. Усі поняття, які у дослідженні відіграють принципову роль, старанно аналізуються і розкриваються, їх тлумачення достатньо аргументоване й підкріплене авторською точкою зору.

У першому розділі - **«Теоретичні засади використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти»** - проаналізовано наукову літературу з проблеми дослідження, визначено його теоретичні та методологічні основи, висвітлено сутність і систему підготовки майбутніх інженерів-педагогів до

використання комунікативних технологій, з'ясовано змістові особливості професійних компетентностей у сучасних закладах професійно-технічної освіти з використанням комунікативних технологій.

Дисертанткою встановлено, що особливістю процесу професійного навчання учнів закладів професійно-технічної освіти є поєднання теоретичного і практичного напрямів підготовки, загального та професійно орієнтованого змісту, організація продуктивної праці під час навчання, залучення до цього процесу викладачів, майстрів професійного навчання, мета якого - формування загальнокультурної, розвиненої творчої особистості учня, здатної до виконання конкретних професійних функцій у виробничій галузі та сфері послуг.

Дослідниця переконливо доводить, що характеристиками комунікативної технології професійного навчання учнів ЗПТО є: соціальний характер (здійснюється між учасниками освітнього процесу в спілкуванні); спрямованість на розвиток учня як особистості і фахівця; інтенсивність та інтерактивність взаємодії учасників освітнього процесу, що зумовлена здійсненням інформаційної (повідомлення нової інформації і продукування у свідомості нових уявлень, суджень тощо), інтеракційної (взаємодія під час обміну інформацією, налагодження відносин) і перцептивної (обмін емоціями, вироблення необхідних особистісних характеристик тощо) функцій.

М. С. Мефанік зазначає, що згідно з висновками дослідження розроблено класифікацію комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, а саме виокремлено комунікативно-мотиваційні (створення ситуацій успіху та психологічної підтримки під час комунікації; фасилітативні технології; мотиваційні тренінги); комунікативно-інформаційні (діалогічно-дискусійні та технології проблемного навчання); комунікативно-професійні (моделювання і вирішення квазіпрофесійних ситуацій; виконання вправ; рольові та ділові ігри); комунікативно-контрольні (рефлексії в навчанні) технології.

У другому розділі - **«Теоретико-методичні засади підготовки**

майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти» - конкретизовано особливості підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій, проведено аналіз процесу підготовки майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО; визначено проблеми, що зумовили теоретичне обґрунтування цілісної системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів ЗПТО, розробки її навчально-методичного забезпечення.

Заслуговує на увагу розроблена М. С. Мефанік цілісна система формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, яку вона визначає як сукупність тісно та органічно взаємопов'язаних компонентів, взаємодія й послідовна реалізація яких забезпечує досягнення запланованого позитивного результату. Складовими запропонованої системи визначено концептуально-цільовий, суб'єкт-об'єктний, змістово-процесуальний та оцінно-результативний компоненти.

Дисертантка зазначає, що упровадження розробленої системи дозволило підійти комплексно до вирішення проблеми формування готовності майбутнього інженера-педагога до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти, а отже, підвищення ефективності процесу професійної підготовки.

У третьому розділі - **«Експериментальна перевірка системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладу професійно-технічної освіти»** - розкрито організацію і хід педагогічного експерименту, викладено результати перевірки реалізації розробленої системи.

Дисертантка доволі глибоко висвітлила організацію, зміст і методику проведення педагогічного експерименту. Це забезпечило вірогідність отриманих результатів. Детально розглянута методика дослідження, її особливості і труднощі, які були в процесі дослідження. Оригінально поданий аналіз результатів дослідження, за яким проглядається процес усунення визначених здобувачкою суперечностей, що є цінним.

Упровадження розробленої і теоретично обґрунтованої системи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти являє собою комплекс, цілісну, системну, поетапну діяльність з реалізації визначених компонентів. На кожному етапі використовувалися підібрані форми і методи роботи, адекватні поставленим завданням і окресленому змісту діяльності з використанням потенційних можливостей всіх компонентів змісту професійної підготовки майбутніх фахівців.

Дослідження побудоване на ґрунтовній джерельній базі, яку здобувачка достатньо систематизувала. Вивчення філософської та психолого-педагогічної літератури (загалом проаналізовано 241 найменувань, із них 5 - іноземною мовою) дало автору підстави для формулювання обґрунтованих **наукових висновків.**

Достовірність і аргументованість результатів. Привертає увагу своєю обґрунтованістю експериментальна методика проведення дослідно-експериментальної частини дослідження, яка забезпечила наукову цінність отриманих результатів. Тривалість, масовість і масштабність педагогічного експерименту, його багатоплановість, різноманітність і цілеспрямованість, ретельність обробки з широким використанням методів математичної статистики дали можливість М. С. Мефанік обрати оптимальний, як на наш погляд, шлях раціонального вирішення поставлених завдань дослідження.

Констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом

застосування методів математичної статистики (критерій Пірсона χ^2).

Висновки до розділів достатньо повно характеризують зміст дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації складає 257 сторінок, основний текст викладено на 188 сторінках, що цілком відповідає вимогам МОН України до обсягу кандидатських дисертацій.

Значущість отриманих результатів характеризується тим, що: розроблено та впроваджено систему формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти; оновлено, модифіковано та скориговано зміст навчальних дисциплін «Вступ до спеціальності», «Психологія», «Теоретико-правові основи освіти», «Методологічні засади професійної освіти», «Теорія та методика виховної роботи», «Українське фахове мовлення», «Дидактичні основи професійної освіти», «Методика професійного навчання», «Основи інженерно-педагогічної творчості», «Стиль образу, мовлення та поведінки», «Комп'ютерні технології навчання», «Комунікативні процеси в педагогічній діяльності», «Креативні технології навчання», «Методика професійного навчання: основні технології навчання»; створено та впроваджено в освітній процес навчальні програми та навчально-методичне забезпечення факультативу «Комунікативні технології в професійному навчанні учнів ЗПТО»; удосконалено зміст педагогічних практик.

Основні положення дисертації можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії та практики професійної освіти, зокрема під час розробки методичних комплексів, підручників і посібників, програм спецкурсів для студентів з питань формування готовності до використання комунікативних технологій у професійній діяльності, системі підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів, самоосвітній діяльності викладачів закладів професійно-технічної освіти. Матеріали дисертаційного дослідження можуть

стати основою для подальших розвідок з досліджуваної проблеми.

Впровадження результатів дослідження було здійснено в освітній процес Української інженерно-педагогічної академії (м. Харків), Бердянського державного педагогічного університету, ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» та у закладах професійно-технічної освіти м. Харків (Харківський автомобільно-дорожній технікум, Харківський комп'ютерно-технологічний коледж).

Загальні висновки дисертаційного дослідження адекватні його завданням, повною мірою відображають зміст і структуру дисертації, чітко сформульовані, несуть конкретне смислове навантаження, забезпечують цілісне сприйняття дисертаційної роботи.

Мовностилістична культура дисертації належна, хоч не позбавлена певних огріхів. Бібліографічний опис у списку літератури зроблено з дотриманням сучасних установлених вимог.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження. Високий професіоналізм М. С. Мефанік підтверджено опублікованими науковими працями: 14 наукових і науково-методичних праць, у тому числі 5 статей відображають найважливіші висновки дисертації, 9 праці мають апробаційний характер.

Наукові праці дисертантки підтверджують її професійну компетентність та повноту викладу отриманих результатів дисертації. До того ж матеріали дисертаційної роботи М. С. Мефанік були обговорені на міжнародних, всеукраїнських, звітних наукових і науково-практичних конференціях.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Ознайомлення з текстом автореферату дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою і змістом він відповідає вимогам, що ставляться МОН України. У тексті автореферату відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого М. С. Мефанік

дисертаційного дослідження. Наголосимо, що зміст автореферату та основні положення дисертації є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи високий науково-методичний рівень дослідження, суттєві вагомні позитивні напрацювання та здобутки М. С. Мефанік, вважаємо за доцільне звернути увагу на певні дискусійні моменти та зауваження, які визначаємо в якості побажань:

1. У підрозділі 1.1 дисертації здобувачка приділяє увагу педагогічним технологіям навчання, що більше відповідає назві п.1.2 «Роль і місце комунікативних технологій у професійному навчанні учнів закладів професійно-технічної освіти».

2. На с.68 дисертації автор вказує на відмінності в педагогічній діяльності викладача технічних дисциплін і майстра виробничого навчання. У продовження думок хотілося б побачити відбиті автором особливості використання комунікативних технологій викладачем і майстром у процесі професійного навчання учнів закладу професійно-технічної освіти.

3. Зважаючи на визнану пріоритетність компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців, слід було б схарактеризувати готовність майбутнього інженера-педагога, якій приділено увагу в плані формування, у співвідношенні з компетентностями, якими має володіти фахівець для ефективного використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів.

4. Експериментальна частина дисертаційного дослідження значно виграла б, якби автор сконцентрувала більшу увагу на розкритті можливостей організації практики студентів, під час якої вони використовували комунікативні технології.

5. Зважаючи на ту роль, яка відводиться в сучасній системі вищої освіти самостійній роботі студентів, варто було б її організації приділити окрему увагу в розробленій системі, представивши окремим напрямом або етапом.

Висновки щодо відповідності дисертаційного дослідження чинним вимогам. Загалом, висловлені зауваження мають рекомендаційний і дискусійний характер, тому не ставлять під сумнів отримані наукові результати та повністю можуть бути виправленими у подальшій науковій роботі дисертанта.

Аналіз дисертаційної роботи, автореферату та опублікованих наукових праць дає підстави для висновку, що дисертація М. С. Мефанік «Підготовка майбутніх інженерів-педагогів до використання комунікативних технологій у професійному навчанні учнів професійно-технічних навчальних закладів» за актуальністю і глибиною, рівнем узагальнення та обсягом, повнотою викладу її основних результатів відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами від 06.09.2016 р.), які ставляться до робіт, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, а її автор Марія Сергіївна Мефанік заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри
педагогіки та методики
технологічної ОСВІТИ
Криворізького державного
педагогічного університету

Н. В. Волкова

